

การศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอก

ในลิลิตพระลอ ขูลุนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ

A Study of Love Events Involving the Protagonists

in Lilit Phra Lo, Khulu Nangua, and Along Chao Sam Lo

สุธิญา พุนเอยัด¹, เขียรदनัย เสริมบุญไพศาล^{2*}

Suthiya Pun-lad¹, Thiendanai

Sermboonpaisarn^{2*}

Received: August 29, 2023

Revised: May 14, 2024

Accepted: May 16, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์เหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในลิลิตพระลอ ขูลุนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอด้วยการพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า เหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) การพบรักของตัว

¹ เรือเอกหญิง, แผนกศึกษา โรงเรียนสารบรรณ กรมสารบรรณทหารเรือ (Lieutenant, Administration School, Naval Administration Department) E-mail: suthiya109@hotmail.com

² นักวิจัยอิสระ (Independent Researcher) E-mail: thiendanai.s@chula.ac.th

* Corresponding author

ละคร ประกอบด้วยการพบรักเพราะคำเล่าลือและการพบรักเพราะเป็นคู่สร้างคู่สม 2) การเลือกคู่และการแต่งงาน ประกอบด้วยการเลือกคู่โดยผู้ใหญ่และการปฏิเสธหรือบ่ายเบี่ยงคู่ที่ผู้ใหญ่จัดหา 3) การแสดงความรัก ประกอบด้วยการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดี การรำพันถึงความทุกข์ยากลำบาก การฝากรัก การแลกเปลี่ยนสิ่งของ การสั่งวาส และการสั่งลาและบทผากนาง และ 4) ความขัดแย้งและจุดจบของความรัก แต่ด้วยบริบทสังคม ทศนคติ และความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นที่สร้างวรรณกรรมทำให้เกิดเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกแตกต่างกัน ในรายละเอียด นอกจากนั้นเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ยังมีผลต่อการดำเนินเรื่องในฐานะปมขัดแย้งของเรื่อง และจุดจบแบบโศกนาฏกรรม สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องกรรมอันเกิดจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อชนชาติไทอีกด้วย

คำสำคัญ: ความรัก, ลิลิตพระลอ, ขูลุนางอ้ว, อลองเจ้าสามลอ

Abstract

The objective of this article is to study and analyze the events related to the love of the main characters in the literary works 'Lilit Phra Lo,' 'Khulu Nangua,' and 'Along Chao Sam Lo.' All data was gathered from primary and secondary sources relevant to the three narratives to conduct a thorough analysis. The data was examined through content analysis and presented using narrative synthesis. The study reveals that the love events involving the main characters in all three stories exhibit significant characteristics. These include: 1) the protagonists' encounters with love, encompassing both instances where love is sparked by hearsay and those where it develops through mutual understanding. 2) Partner selection and marriage dynamics, involving adult-mediated partner selection and rejection or avoidance of arranged partners. 3) Expressions of affection, comprising the establishment of positive relationships, depictions of hardships, acts of endearment, exchanges of items,

courtship rituals, and formal farewells expressed through dedicated verses. 4) Instances of conflict and the resolution of love. However, due to the societal context, attitudes, and beliefs of each region that influence literature, the love events involving the main characters differ in detail. Furthermore, the love events involving the main characters in all three literary works also impact the narrative's progression as points of conflict and catastrophic endings, reflecting the belief in fate influenced by the influence of Buddhism on the Thai ethnicity.

Keywords: Love, Lilit Phra Lo, Khulu Nangua, Along Chao Sam Lo

บทนำ

ความรักเป็นความรู้สึกพื้นฐานที่เกิดขึ้นในชีวิตของคนทุกคน เป็นภาวะทางอารมณ์ที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งเป็นความปรารถนาของมนุษย์ และเป็นเป้าหมายสำคัญของชีวิต (ปจวริย์ ณ นคร, 2550: 4) รวมทั้งยังแสดงออกถึงการมีใจผูกพันด้วยความห่วงใย ความเสน่หา และมีใจผูกพันฉันคู่สวาระหว่างบุคคล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) นอกจากนี้ ในทฤษฎีสามเหลี่ยมแห่งความรักได้แบ่งองค์ประกอบของความรักไว้ 3 ประการ ได้แก่ การใกล้ชิดสนิทสนม (Intimacy) คือ ความรู้สึกผูกพัน สนิทใจ ใกล้ชิดกัน การหลงใหล (Passion) คือ ความรู้สึกเชิงโรแมนติก การดึงดูดใจทางร่างกายไปจนถึงความใกล้ชิดทางเพศ และการตัดสินใจ (Decision) หรือการผูกมัด (Commitment) คือ การตัดสินใจว่าจะยอมรับและรักษาความสัมพันธ์นี้ เช่น การแต่งงาน และการตกลงเป็นคนรัก (Sternberg, 1986: 119) ความรักจึงเป็นภาวะทางอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์อย่างแนบแน่น ด้วยเหตุนี้ ในวรรณกรรมต่าง ๆ จึงอาศัยความรักเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่ง โดยจำลองชีวิตของคนในสังคมและร้อยเรียงเรื่องราวขึ้น อย่างสมจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผูกเรื่องราวความสัมพันธ์ของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงที่มีความรักอันไม่สมหวัง ไม่เพียงสามารถเป็นปมปัญหาสำคัญของการดำเนินเรื่องเท่านั้น แต่ยังสร้างอารมณ์สะเทือนใจให้แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมไทยเรื่องลิลิตพระลอ ที่ปรากฏในรูปแบบวรรณกรรมลิลิตสมัยอยุธยา ชูขุนนางอ้าว วรรณกรรมภาคอีสาน ที่เป็นที่แพร่หลายในกลุ่มชาวไทย - ลาว บริเวณสองฝั่งแม่น้ำโขง และอลองเจ้าสามลอ วรรณกรรมล้านนา (ศิริวรรณ อ่อนเกตุ, 2535: 158 - 159) ต่างเป็นวรรณกรรมที่นำความรักซึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์และสามารถเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริง มาใช้เป็นแนวคิดสำคัญของเรื่อง นำเสนอผ่านลักษณะความรักของตัวละครเอกที่ไม่สมหวังและจบลงด้วยโศกนาฏกรรมที่ตัวละครเอกเสียชีวิตเพราะถูกขัดขวางความรักจากผู้ใหญ่ หรือเกิดจากความขัดแย้งของคนรุ่นก่อน แตกต่างกับวรรณกรรมไทยเรื่องอื่น ๆ ที่นิยมจบเรื่องด้วยความสุขสมหวังในความรักของตัวละคร

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลิลิตพระลอในแง่มุมต่าง ๆ เช่น “บทวิเคราะห์ลิลิตพระลอในเชิงวรรณคดีวิจารณ์” ซึ่งนำเสนอความเป็นมาของเรื่องพระลอ ความรัก ความตาย กฎแห่งกรรมตาม หลักพระพุทธศาสนาที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของตัวละคร รวมทั้งยังพบว่าลิลิตพระลอเป็นโศกนาฏกรรมตามแนวการวิจารณ์แบบตะวันตก (ดวงมน จิตรจันทน์, 2561) “พระลอตามไก่อ่: ความงามหรือความเป็นความตาย” ที่สะท้อนความเชื่อของคนไทยในภาคเหนือและไทยอาหม (ชลดา เรื่องรักษ์ลิต, 2531) “ลิลิตพระลอ : การศึกษาวิจารณ์ตามแนวพุทธปรัชญา” โดยวิเคราะห์ในแนวพุทธปรัชญา (ชลธิรา กลัดอยู่, 2519) และการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอ ประกอบด้วยหลักธรรมในด้านการดำเนินชีวิต หลักธรรมทางด้านครอบครัว หลักธรรมทางด้านสังคมการเมืองการปกครอง หลักธรรมทางด้านเศรษฐกิจ และหลักธรรมทางด้านความรักความเชื่อสัตย์ต่อกัน (พระวรพจน์ นิสโภ, 2552) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาอิทธิพลของลิลิตพระลอที่มีต่อวรรณกรรมหรือผลงานรูปแบบอื่น เช่น การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ (กุลนาถ ชินโคตร, 2558; สุพจน์ จุกลิ้น, 2562) วรรณกรรมการ์ตูนเรื่องพระลอ (ฉัตรภรณ์ ยศสุนทร, 2554)

สำหรับชูขุนนางอ้าว พบว่ามีการศึกษาวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรม เช่น การวิเคราะห์เรื่องชูขุนนางอ้าวสำนวนท้องถิ่นอีสาน ซึ่งศึกษาจากต้นฉบับใบลานตัวธรรมอีสาน ฉบับวัดบ้านก่อเอ้ อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี (คณิง ชัย วิริยะสุนทร, 2532) และการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อที่ปรากฏในชูขุนนางอ้าว เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการเสี่ยงทายแนบ อันเป็น

พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อคลี่คลายปัญหาเรื่องความรัก การเลือกคู่ครองระหว่างชูลู นางอ้ว และขุนนาง (พันธทิพย์ ศรีธรรม, 2563) รวมทั้งยังมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับการเชื่อมโยงความในเรื่อง ชูลูนางอ้ว ซึ่งพบการอ้างถึง การแทนที่ การละ การซ้ำ การเชื่อมโยงคำศัพท์ และการใช้ คำเชื่อม (ภทรวดี อุทธา, 2555) ตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของวรรณกรรมที่มีต่อ ศิลปะหรือศาสตร์แขนงอื่น เช่น การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารศิลปะการละครข้ามวัฒนธรรม” โดยนำเสนอในรูปแบบของการขับลำวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องชูลูนางอ้ว เป็นภาษาอังกฤษ ศึกษา (จิราภรณ์ พันทวี, 2562) การศึกษา “ละครเวทีสร้างสรรค์จากวรรณกรรมท้องถิ่น อีสาน: ลักษณะเด่นและความสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทย” ซึ่งทำให้ผู้เรียน เกิดทักษะต่าง ๆ ในศตวรรษที่ 21 (นิวัฒน์ ชินเสริม, 2565) เป็นการบูรณาการความรู้ เรื่องวรรณกรรมท้องถิ่นกับการจัดการเรียนรู้ ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอลองเจ้าสามลอ ผู้วิจัยพบว่ามีการศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องอลองเจ้าสามลอ เป็นวรรณกรรม คำสอนประเภทคำธรรม มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักอันรุนแรงและมั่นคงของชายหญิงคู่หนึ่ง แต่ต้องจบลงด้วยความตาย ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความรักทั้งความรักระหว่างหนุ่มสาวหรือบิดา มารดากับบุตร หากไม่รู้จักรักพิจารณาถึงความถูกต้องเหมาะสมจะนำไปสู่ความพินาศ วรรณกรรมเรื่องนี้ยังสะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรม และความเชื่อในพุทธศาสนาอีกด้วย (ศิริวรรณ อ่อนเกตุ, 2535)

นอกจากนี้ ยังมีผู้ศึกษาประเด็นเฉพาะการตายของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย โดยได้ศึกษาลิลิตพระลอ ชูลูนางอ้ว และอลองเจ้าสามลอ ร่วมกันกับวรรณคดีไทยอีก ๖ เรื่อง พบว่าการที่ตัวละครเอกต้องประสบชะตากรรมจนถึงแก่ชีวิต ประกอบเข้ากับเนื้อเรื่องที่ เกี่ยวข้องกับความผิดหวังที่เกิดจากความรัก ซึ่งนำไปสู่ความตายของตัวละครเอกในภายหลัง ทำให้เรื่องราวเหล่านี้เป็นที่ประทับใจ จนมีผู้คนนำมาเล่าขานสืบทอดต่อมา (วาสนา ศรีรักษ์, 2542) แต่ยังไม่พบการศึกษาประเด็นเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง โดยตรง อย่างไรก็ดี แม้วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันทั้งในด้าน เนื้อเรื่องและด้านสังคมวัฒนธรรมดังที่ปรากฏ เนื่องด้วยสร้างขึ้นจากบริบททางสังคม วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่กระนั้นวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ยังนำเสนอโครงเรื่องหลักด้าน ความรักของตัวละครที่ไม่ได้ครองคู่กันและจบลงด้วยการตายคล้ายคลึงกัน จึงน่าสนใจว่า

เหตุไฉนวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง จึงมีลักษณะเช่นนั้น การศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในลิลิตพระลอ ขุนนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ ย่อมช่วยอธิบายลักษณะความคิด ความเชื่อทางสังคม ตลอดจนความสัมพันธ์ของกลุ่มชนและวรรณกรรม ย่อมเพราะ “วรรณคดีเป็นเครื่องแสดงออกของสังคม และวรรณคดีเปรียบเสมือนเป็นกระจกสะท้อนสังคม” (เจตนา นาควัชร, 2514: 14) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในวรรณกรรมเรื่องลิลิตพระลอ ขุนนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในวรรณกรรมเรื่องลิลิตพระลอ ขุนนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาความคล้ายคลึงและความแตกต่างของลักษณะความรักของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงในวรรณกรรมเรื่องลิลิตพระลอ ขุนนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ ดังนี้ ลิลิตพระลอ ใช้ฉบับหอสมุดวชิรญาณ ขุนนางอ้าว ใช้ฉบับปวีรรัตของปรีชา พินทอง พ.ศ. 2524 อลองเจ้าสามลอ ใช้ฉบับปวีรรัตของอนาโตน โรเจอร์ เบ็ตติเยร์ พ.ศ. 2531 ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะพิจารณาความรักระหว่างพระลอ พระเพื่อน พระแพง และพระนางลักษณวดี ในขุนนางอ้าว พิจารณาความรักระหว่างท้าวขูลู นางอ้าว และขุนนางและในอลองเจ้าสามลอ พิจารณาความรักระหว่างเจ้าสามลอ และนางอุเปียม เป็นสำคัญ

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์ตัวบทหรืออรรถวิเคราะห์ (Textual Analysis) เป็นหลักสำคัญ โดยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมและสังคม โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความรัก เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย

2. ศึกษาและรวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ ลิลิตพระลอ ชูฉันทอ และอลองเจ้าสามลอ
3. ศึกษาและรวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลิลิตพระลอ ชูฉันทอ และอลองเจ้าสามลอ
4. วิเคราะห์เหตุการณ์เกี่ยวกับความรักตัวละครเอกในวรรณกรรมเรื่องลิลิตพระลอ ชูฉันทอ และอลองเจ้าสามลอ ตามขอบข่ายของคำว่าความรักที่ผู้วิจัยกำหนดไว้และพบในต้นฉบับโดยใช้ตารางบันทึกข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์เนื้อหาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
5. สรุปและรายงานผลการวิจัย ผ่านการนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามลำดับเหตุการณ์ที่พบและประเด็นที่วิเคราะห์ได้จากต้นฉบับ และใช้ตารางจำแนกประกอบในบางประเด็น

ผลการศึกษา

จากการศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงในลิลิตพระลอ ชูฉันทอ และอลองเจ้าสามลอ ปรากฏลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การพบรักของตัวละคร การเลือกคู่และการแต่งงาน การแสดงความรัก และความขัดแย้งและจุดจบของความรัก

1. การพบรักของตัวละคร การพบรักของตัวละครเอกในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ดำเนินเรื่องโดยให้ตัวละครต่างอยู่คนละเมืองจึงต้องอาศัยระยะเวลาในการเดินทางเพื่อไปหาอีกฝ่าย ตัวละครเอกมีรูปโฉมงดงามจนเป็นที่เลื่อมใสจากเมืองหนึ่งไปสู่อีกเมืองหนึ่ง ทำให้ตัวละครมีจิตปฏิพัทธ์ผูกพันกันตั้งแต่ยังไม่ได้พบหน้า และการพบรักของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงทั้ง 3 เรื่อง เกิดขึ้นท่ามกลางความขัดแย้ง และความไม่พึงพอใจของตัวละครผู้ใหญ่ ทำให้ความรักเปลี่ยนเป็นเรื่องเศร้าและความตาย การพบรักของตัวละคร มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การพบรักเพราะคำเล่าลือ วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง คำเล่าลือถึงความงามของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตัวละครเหล่านั้นมาพบรักกัน ดังปรากฏในตารางที่ 1 และส่งผลกระทบต่อการดำเนินเรื่อง ดังนี้

ตารางที่ 1 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การพบรักเพราะคำเล่าลือของตัวละครจากวรรณกรรม
ทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ขุนนางอ้าว	อลองเจ้าสามลอ
บทขับชอชยพระลอ: ขับชอชยราชเทียร ทุกเมือง ภู่เล้าพระลอเลื่อง ท้าวหล้า โฉมบาบพิตรเปลื้อง ใจโลก สาวหนุ่มฟังเป็นบ้า อยู่เพียงไทยหนา ฯ บทขับชอชยพระเพื่อนพระแพง โฉมสองเหมือนหยาดฟ้า ลงดิน งามเจื่อนอัปสรอินทร์ สู้หล้า อย่าคิดอย่าครวญถึงยาก แลน ขมเยแยมทั่วหน้า หน่อท้าวมีบุญฯ (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	ขุนนางได้ยินความงามของนางอ้าว จึงไปลู่ขอ และหมั้นมาหา: บัดนี้ จักกล่าวถึงขุนนางผู้ ขอมูขาก่า ก่อนแล้ว มันก็มีกั๊กแจ่มเจ้า นางอ้าวหมั้นมา มันจึงหามาได้ กวางฟานเนื้อป่า เที่ยวส่งเจ้า ตนล้าแม่เมือง (ปรีชา พินทอง, 2524: 37)	คำเล่าลือความงามนาง อูเยี่ยม: “...นางยอศแก้วอุ เปี่ยมแคว้เลางาม เขา ก็มีความมาเส่งสำ ลือ ทั่วฟ้าเชียงทอง พ่อค้า นองเต้าสู่ สะกู่พร้อม ยินชม” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 23) ความงามของเจ้า สามลอ: “....โฉมพิ้งแพงหน่อ หน้า ตนเจ้าซื้อสามลอ ผิวทอตามะมาบ เหมือนชาติแก้วคำแดง ปูนดีแยงแท้ไซ้..... เขาก็ลือกันไปซู่ด้าว ผับ แคว้นท้าวเมืองกิ่งคำ ก็มีวันนั้นแล...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 41)

ในลิลิตพระลอ การเล่าลือความงามทำให้ตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงต่างรับรู้
ความงามของกัน และปรารถนาเป็นคู่ครอง ด้วยเหตุที่ลิลิตพระลอเป็นวรรณคดีของราชสำนัก
บทขับชอชยโฉมทำให้คนทั้งเมืองหลงใหลไปด้วยดังที่ว่า “สาวหนุ่มฟังเป็นบ้า” ความรุนแรง

ด้านปฏิกริยาทางอารมณ์ของผู้รับสารเรื่องโฉมของพระลอ และพระเพื่อนพระแพง จึงมีอย่างรุนแรง เห็นได้จากพระเพื่อนพระแพงรู้สึกโหยหาจนป่วยไข้ ส่วนการขับขอยพระเพื่อนพระแพงที่ว่านางทั้งสองงดงามมาก และไม่ควรไฝบอง นอกจากจะเป็น “หน่อท้าวมีบุญ” สารนี้ทำให้พระลอเห็นชอบที่จะครองคู่กับนาง ท้ายที่สุดพระนางบุญเหลือจำยอมให้พระลอเดินทางไปหาพระเพื่อนพระแพง แม้จะรู้ว่าพระลอต้องเข้าไปอยู่เมืองของศัตรู

ส่วนเรื่องขุนนางอ้าว การรับรู้ความงามของนางอ้าวจากคำเล่าลืออยู่ที่ขุนนาง เป็นเหตุให้ขุนนางรีบเดินทางมาดูตัวและสู่ขอนางอ้าว ซึ่งทำให้เกิดปัญหาารักสามเส้า หากขุนนางไม่มาสู่ขอนางอ้าวก่อนท้าวขูลู และไม่ปรนนิบัติเอาใจมารดาของนางอ้าวจนพอใจ นางอ้าวคงไม่ต้องถูกแม่ของตนบังคับให้แต่งงานกับขุนนาง

ในขณะที่ต่อลงเจ้าสามลอ ความงามของนางอุเปียม และเจ้าสามลอสร้างความพึงใจระดับสามัญชน การระลึกถึงความงามของนางอุเปียมในความคิดของเจ้าสามลอ เกิดขึ้นหลังจากพ่อแม่มาสู่ขอนางอกให้เจ้าสามลอ แต่เจ้าสามลอยังไม่ถูกใจนางอก นางอุเปียมจึงเป็นความหวังของเจ้าสามลอที่จะได้พบหญิงที่มีลักษณะต้องตาต้องใจ ดังที่ว่า “...อันพ่อแม่ว่าอ้าวสืบไว้พันชาย ยามนั้นเจ้าโฉมฉาย ก็คะนิงคิดรอด ยังนางยอดให้อุเปียมเมืองไกล..ใจชายก็พอจะอยู่” (อนาโตน โรเจอร์ เบ็ลติเยร์, 2531: 31) เจ้าสามลอไม่ได้คลั่งไคล้นางอุเปียมเหมือนพระลอ เพราะไม่มีอำนาจไสยศาสตร์ ส่วนนางอุเปียมนั้น เมื่อรู้ข่าวว่าเจ้าสามลอเดินทางมาเมืองก็ นางอุเปียมก็ขออนุญาตพ่อแม่ไปตลาด การพบกันครั้งแรกของอุเปียมและเจ้าสามลอ จึงได้รับการอนุญาตจากพ่อแม่ แต่พ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายไม่ทราบว่าจะจุดประสงค์ของลูกว่าต้องการออกไปพบบุคคลต่างเมืองที่ตนเคยได้ยินกิตติศัพท์ความงาม

คำเล่าลือถึงความงามอันเป็นคุณสมบัติหนึ่งของตัวละครเอกทั้ง 3 เรื่อง แม้มีรายละเอียดแตกต่างกัน แต่คำเล่าลือมีส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่องให้ตัวละครพบกัน และสร้างปมปัญหาขัดแย้งที่ทำให้ตัวละครต้องออกเดินทาง และขัดแย้งกับครอบครัวของตน

1.2 การพบรักเพราะเป็นคู่สร้างคู่สม วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องสะท้อนให้เห็นความคิดความเชื่อที่คล้ายคลึงกันได้แก่ เรื่อง “บุพกรรม” หรือกรรมในอดีตชาติที่ส่งผลถึงชาติปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องกรรมเป็นแนวคิดปรัชญาทางพระพุทธศาสนาที่สังคมไทยยึดถือมาแนบแน่น ความรักของตัวละครทั้ง 3 เรื่องจึงเป็นไปตามกรรม ดังนี้

ตารางที่ 2 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การพบรักเพราะเป็นคู่สร้างคู่สมของตัวละครจากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ขุนนางอ้าว	อลองเจ้าสามลอ
ปู่เจ้าสมิงพรายทำเสน่ห์เพราะกรรมของพระลอ พระเพื่อน และพระแพง : “...ปู่ไปผายตบถ้อย อยู่หน่อยหนึ่งบมินาน ปู่ก็ธิญาณเล็งดู ด้วยผลกรรมเขาแต่ก่อน ทำหย่อนหย่อนตึงตึง ส่วนจะถึงบมิหยุดเท่าว่าจะพลันสุดพลันม้วย ด้วยผลกรรมเขาเอง แต่เพรงเขาทั้งสองทำบุญบวงจะไว้....” (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	การทำพิธีเสี่ยงทายแนบ: “อันหนึ่งกกแนบเจ้า ขูลูบ่าวทั้งอ่อนน้อย ยังเกี่ยวกอดกัน บ่เด..... กกแนบเกี่ยว พันนึ่งจำจ้องปลายหากนึ่ง หนีเว้นจากกันมียอดดวน กุดขาดตายไปหนองวังบก ขาดลงเงินท้าง (ปรีชา พินทอง, 2524: 71)	นางอุเปียมกับเจ้าสามลอเป็นเนื้อคู่กัน: “..นางจกไปเข้ากาด หมากดาสดทวยแยง ยังแสงชายเจ้าบ่าว แม่นว่าได้นิคนมากล่าวจาเสียง ใจนางก็เพียงเหมือนดั่งได้นอนกลม เหตุว่าปางก่อนได้หยาดน้ำร่วมอ่อนทาง” (อนาโธล โรเจอร์ เบิลดีเยร์, 2531: 43)

วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องอ้างถึง “บุญทำกรรมแต่ง” และ “อดีตชาติ” ของตัวละครเอก เนื่องจากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนา ดังนี้

ในลิลิตพระลอ นางรินนางโรยได้ขอให้ปู่เจ้าสมิงพรายช่วยเหลือให้พระเพื่อนพระแพงสมหวัง ปู่เจ้าสมิงพรายยังรู้ด้วยญาณว่าทั้ง 3 คนเคยทำกรรมไว้ในชาติที่แล้ว และทั้งสามจะต้องตายด้วย “ผลกรรมเขาเอง” ปู่เจ้าสมิงพรายจึงยอมช่วยเหลือให้ทั้งสามได้พบรักกันด้วยการใช้สลาเหิน และไก่แก้วเพื่อเชิญพระลอให้มาหาพระเพื่อนพระแพง ดังนั้นการใช้ไสยศาสตร์ของปู่เจ้าสมิงพรายเป็นผลสืบเนื่องมาจากการรู้แจ้งเรื่องกรรม

ในเรื่องขุนนางอ้าว กรรมเป็นต้นเหตุที่ทำให้ขูลูและนางอ้าวต้องพบรักกันและพลัดพรากจากกัน ดังคำทำนายของหมอโหรว่าท้าวขูลูจะสิ้นพระชนม์ตั้งแต่วัยหนุ่ม (ปรีชา พินทอง, 2524: 5) การพบรักของท้าวขูลูและนางอ้าว แท้จริงเกิดจากกรรมในอดีตชาติที่ทั้ง 2 คนเคยทำกรรมหนัก โดยการแยกผัวเมียให้พลัดพรากจากกันและห้ามญาติพี่น้องมิให้ชักนำมารองคู้กันอีก ในเรื่องนี้ แถนลิขิตชะตากรรมให้ขูลูนางอ้าวเป็นคู่กัน และต้องจากกันจากการทำพิธีเสี่ยงทายแนบที่พบว่า สายแนบทั้งสองพันกันอยู่ แต่ “มียอดดวน กุดขาด

ตายไป” แต่เมื่อชูลุนางอ้วคู่กันแล้ว จึงไม่แคล้วกัน ทั้งคู่จึงได้พบรักกัน และชดใช้เวรกรรมที่เคยก่อด้วยกัน

ส่วนเรื่องอลองเจ้าสามลอ แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องกรรมเช่นกัน ดังตอนที่ไดยินคำเล่าลือเกี่ยวกับเจ้าสามลอ นางอุเปียมมีจิตประหวัดถึงเจ้าสามลอ เพราะนางได้ “...เหตุว่าปางก่อนได้หยาดน้ำร่วมอนทาง...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 43) และเจ้าสามลอก็ได้ “...ย้อนเพื่อได้ร่วมหม่น้ำหยาดกรรมเวร” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 31)

การพบรักกันของตัวละครเอกทั้ง 3 เรื่องไม่ใช่เหตุบังเอิญ หรือเกิดจากความชื่นชมหลงใหลในความงามของอีกฝ่ายจากคำเล่าลือเท่านั้น หากแต่มีกรรมเป็นตัวกำหนด ความเชื่อเรื่องกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าเกิดจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาแบบพื้นถิ่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ซึ่งแม้อยู่ต่างพื้นที่กัน แต่อยู่ภายใต้กรอบความเชื่อเดียวกัน

2. การเลือกคู่และการแต่งงาน การเลือกคู่ครองและการแต่งงานที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง 3 ฉบับประกอบด้วย การเลือกคู่โดยผู้ใหญ่จัดหาให้ และการเลือกคู่ครองด้วยตนเอง ซึ่งมีผลสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง ดังนี้

2.1 การเลือกคู่โดยผู้ใหญ่ ธรรมเนียมในการเลือกคู่ครองในอดีต พ่อแม่จะเป็นผู้เลือกคู่ครองให้ เพราะเกรงว่าบุตรจะได้คู่ครองที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะการเลือกผู้หญิงเป็นคู่ครอง หากพ่อแม่เห็นว่าลูกมีอายุเหมาะแก่การมีคู่ครอง พ่อแม่จะไปทาบทามสู่ขอให้กับลูกของตน ส่วนการเลือกคู่ของผู้หญิง พ่อแม่ต้องเห็นชอบว่า ชายที่จะมาเป็นเขย ต้องเป็นคนที่มีความสมบัติเพียงพอ ในการเลือกคู่โดยผู้ใหญ่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การเลือกคู่โดยผู้ใหญ่ของตัวละครจากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ชูลุนางอ้ว	อลองเจ้าสามลอ
พระลออภิเษกกับพระนาง ลักษณะาวดี : “เมื่อนั้นให้แมนสรวง พระยา หลวงผู้มั่งคั่งดี ให้ไปกล่าวนาง	แม่ของท้าวชูลูปรารถนาให้ท้าวชูลู แต่งงาน: อันว่าลูกอ่อนท้าว บาบ่าชูลู สมกับนางทองสี ผู้ดีปานด้อม	พ่อแม่ของเจ้าสามลอไปสู่ขอ นางอก: “..ว่าแม่พ่อขอเอา ลูก เศรษฐีนางอกแอก ก็ได้ตามแก่

ลักษณวดี นางมีศรีสวัสดิ์ลออ ให้แก่พระลอตลก ยกเป็นอัคร มเหสี มีบริวารพระสนม ถ้วนทุก กรมก้านัล...” (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	มารดาของนางอ้วยกนางอ้วยให้กับ ขุนนาง: แม่ได้ยกยอให้ เขานั่นป็น ลูกเอย ขุนนี้คนดีแท้ เอาการตางราช (ปรีชา พิณทอง, 2524: 40)	แม่นใจเรา พ่อแม่เขาวางหื้อ ว่าเดือนสี่แล้ว มือบอดลวดมา เอา ปันชายเลาลูกหล้า ซ้อน หมผ้าเรียงแผง...” (อนาโกล โรเจอร์ เบ็ลติเยร์, 2531: 27)
---	---	---

ในลิลิตพระลอ พระบิดาของพระลอเป็นผู้จัดงานอภิเษกให้แก่พระลอ กล่าวคือ ท้าวแมนสรวงได้ส่งขอพระนางลักษณวดีให้พระลอ แล้วแต่งตั้งให้เป็นอัครมเหสี ความต่อนั้น พระลอถึงความมั่งคั่งของพระลอจนเป็นที่เลื่องลือจึงไม่ได้อธิบายว่า พระลอพึงพอใจในตัวของพระนางลักษณวดีมากน้อยเพียงใด แม้พระลอจะไม่ได้เลือกพระนางลักษณวดีเป็นคู่ครองด้วยตนเอง แต่ก็ได้ปฏิเสธพระนางลักษณวดี พระนางลักษณวดีถือเป็นคู่ครองที่ดีพร้อมเหมาะสมกับพระลอผู้เป็นกษัตริย์

ในเรื่องขุนนางอ้วย ท้าวขูลูครองราชย์ก่อนแล้ว มารดาจึงคิดจะให้แต่งงาน มารดาของท้าวขูลูต้องการให้ท้าวขูลูแต่งงานกับผู้หญิงที่ดี มีคุณสมบัติเพียบพร้อม แต่กระนั้น มารดาของท้าวขูลูก็ให้อิสระลูกในการตัดสินใจเลือกคู่ครอง ในขณะที่มารดาของนางอ้วยจากลัวว่า นางอ้วยจะได้คู่ที่ไม่ดี แต่กระนั้น เหตุผลที่มารดาของนางอ้วยนำมาอ้างเพื่อปฏิเสธท้าวขูลู คือ มารดาของท้าวขูลูไม่ให้มารดาของนางอ้วยกินผลส้มเกลี้ยง และอ้างว่าท้าวขูลูมีภรรยาอยู่แล้ว เป็นสิ่งที่ชวนพิจารณาว่า มารดาของนางอ้วยต้องการให้นางอ้วยแต่งงานกับขุนนาง เพราะความขุ่นเคืองครั้งอดีต หรือเห็นแก่สิ่งของ หรือเห็นแก่ความสุขสบายของตน กล่าวคือ มารดาของนางอ้วยชอบใจที่ขุนนางที่นำสิ่งของจำนวนมากมาให้ และเห็นว่าขุนนางเอาการเอางาน ขยันขันแข็ง (ปรีชา พิณทอง, 2524: 38) มารดาของนางอ้วยจึงอยากให้ขุนนางเป็นลูกเขยมากกว่าท้าวขูลู มารดาของนางอ้วยอ้างถึงเรื่อง “สังข์ศิลป์ชัย” เพื่อทำให้นางอ้วยเห็นคล้อยตามตนว่า ถ้านางอ้วยแต่งงานกับขุนนาง ไม่นานนางอ้วยกับขุนนางจะรักกันเอง (ปรีชา พิณทอง, 2524: 42) เมื่อมารดาของนางอ้วยตอบรับการส่งของของขุนนาง โดยมีได้ถามความสมัครใจของนางอ้วย นางอ้วยจึงปฏิเสธขุนนาง ส่งผลให้มารดาต้องบิบบังคับ และ

ประณามนางอ้ว อย่างไรก็ดี การบีบบังคับให้นางอ้วแต่งงานกับขุนนางเป็นชนวนเหตุสำคัญที่ทำให้นางอ้วตัดสินใจฆ่าตัวตายเพื่อยุติปัญหา

ส่วนเรื่องอลองเจ้าสามลอ แม่ของเจ้าสามลอไม่ต้องการให้เจ้าสามลอจากตนไปอยู่เมืองอื่น เจ้าสามลอจึงไม่ได้รับอิสระในการตัดสินใจเลือกคู่มากนัก พ่อแม่ของเจ้าสามลอได้ไปสู่ขอนางอกให้เป็นคู่ของเจ้าสามลอ โดยไม่ได้ถามความเห็นชอบของลูกชาย แต่เจ้าสามลอเองก็ไม่ได้ยอมรับการเลือกคู่ครองของฝ่ายผู้ใหญ่ เจ้าสามลอจึงเดินทางไปค้าขายที่เมืองกิงเพื่อจะพบนางอุเปียม ทั้งนี้ การเลือกคู่ให้เจ้าสามลอ พิเศษกว่าเรื่องอื่น พิจารณาจากเหตุผลของแม่ของเจ้าสามลอที่ไม่ต้องการให้เจ้าสามลอไปอยู่เมืองอื่น เพราะ “...ว่าเมืองกิงนั้นมียอดนางงาม ชื่อว่าอุเปียมคนยิ่งแย้ม สองแก้มเปรียบค่าแดง พ่อแม่ก็กลัวเจ้าจอมแพงพลัดพราก เพราะเพื่อมีลูกชายคนเดียว...” (อนาโตล โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 33) ความรู้สึกหวงและห่วงลูกชายของแม่ของเจ้าสามลอจึงปรากฏเด่นชัดกว่าเรื่องอื่น ๆ และส่งผลให้แม่ของเจ้าสามลอมีอารมณ์รุนแรงและพฤติกรรมที่ก้าวร้าวต่อนางอุเปียมซึ่งแม่ของเจ้าสามลอคิดว่าจะมาแย่งความรักของลูกชายจากตนไป

ส่วนพ่อแม่ของนางอุเปียม มิได้บังคับให้นางอุเปียมแต่งงานกับใคร แต่ก็ไม่ต้องการให้พบกับเจ้าสามลอเพราะพ่อแม่นางอุเปียมเป็นห่วงลูกสาวมาก จึงไม่ต้องการให้ลูกสาวมีจิตปฏิพัทธ์ต่อพ่อค้าต่างแดน เพราะนางอุเปียมเป็นหน้าตาและความภาคภูมิใจของพ่อแม่ หากนางประพฤตินเสื่อมเสียเพราะเรื่องผู้ชายยอมทำให้พ่อแม่อับอายขายหน้าได้ แสดงให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับสตรีเรื่องการรักษานวลสงวนตัว ดังความว่า “...เหตุเพื่อกลัวนางเมื่อนั้นเจ้าโสภานพ่อหน้า ตนยอดเจ้าชายบ่าวสามลอ พ่อแม่ก็กลัวนางไปเยาะหยอกเล่น ใจตื่นเต้นติดหัวนยังจอมธรรมเจ้าบ่าว อันเป็นพ่อค้าต่างด้าวเชียงทอง”

วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องแสดงให้เห็นว่าการเลือกคู่และการแต่งงานของตัวละครเอกขึ้นอยู่กับจัดการของผู้ใหญ่ แต่ถ้ามการเลือกคู่โดยผู้ใหญ่ นั้น ปราศจากการยินยอมของบุตร บุตรจะไม่ยอมรับและหาทางออกด้วยวิธีของตน การจับคู่จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความหายนะของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงหากตัวละครนั้น ๆ ไม่ชอบใจคู่ครองที่พ่อแม่จัดหาให้ การเลือกคู่ครองโดยผู้ใหญ่เป็นจุดพลิกผันชีวิตของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงในเรื่องชูลุนางอ้ว และอลองเจ้าสามลอ แม้ในลิลิตพระลอ พระลอยอมรับการอภิเษกกับพระนาง

ลักษณะดี ภายหลังเมื่อพระลอได้อินกิตติศัพท์ความงามของพระเพื่อนพระแพง พระลอก็เกิดปรารถนาอย่างแรงกล้าให้ได้พบกับพระเพื่อนพระแพง ถือเป็นการเลือกคู่ครองด้วยตนเองของพระลอเช่นเดียวกัน

2.2 การปฏิเสธหรือบ่ายเบี่ยงคู่ที่ผู้ใหญ่จัดหา การปฏิเสธหรือบ่ายเบี่ยงคู่เพื่อไปหาคนที่ตนใฝ่ปอง เป็นการยืนยันการเลือกคู่ด้วยตนเองของตัวละครเอก เป็นผลมาจากการมุ่งหวังที่จะครองคู่กับคนที่ตนเองรักอย่างแท้จริง แต่การปฏิเสธดังกล่าว มิได้สร้างความสุขสมหวังดังที่ตัวละครปรารถนา เนื่องจากความรักของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงเป็นความรักต้องห้ามหรือยากที่จะเป็นไปได้ ดังนั้น การปฏิเสธคนที่ผู้ใหญ่จัดหาให้ และเลือกคู่ครองที่ตนเองพึงใจ จึงทำให้เกิดการละเมิดขนบธรรมเนียมประเพณีในที่สุด คือ การลักลอบได้เสียกัน และปราศจากการรู้เห็นของผู้ใหญ่ พฤติกรรมดังกล่าวทำให้ตัวละครฝ่ายผู้ใหญ่ไม่ยอมรับคู่ครองที่ตัวละครเอกเลือกเอง และเกิดปัญหาร้ายแรงตามมา

2.2.1 การปฏิเสธคู่ที่ผู้ใหญ่เลือกให้ของตัวละครเอกฝ่ายชาย ในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง พบว่า ตัวละครเอกฝ่ายชายจะมีคู่หมั้นหรือบุคคลที่ผู้ใหญ่ต้องการให้แต่งงานด้วยอยู่แล้ว แต่ท้ายที่สุด ตัวละครเอกฝ่ายชายจะละทิ้งหรือปฏิเสธคู่หมั้นเดิมเพื่อเดินทางจากบ้านเมืองไปหาตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่ตนรัก ดังปรากฏในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การปฏิเสธคู่ที่ผู้ใหญ่เลือกให้ของตัวละครเอกฝ่ายชาย จากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ขุนนางอ้าว	อลองเจ้าสามลอ
พระลอแสดงเหตุผลแก่พระนางลักษณวดี	แม่ของท้าวซูลูปรารถนาให้ท้าวซูลูแต่งงาน	เจ้าสามลอปฏิเสธนางอก ที่พ่อแม่หาให้
สิ่งใดในโลกล้วน อนิจจัง	อันว่าลูกอ่อนท้า บาบาวซูลู	“...เล่นคำพราง ว่าดูรานางทั้งหลายเฮยหนุ่ม
คงแต่บาปบุญยัง เทียงแท้	สมกับนางทองสี ผู้ดีปานด้าม	หนา ดังว่าตัวพี่เจ้า
คือเงาติดตัวจริง ตรึงแน่น อยู่เนา	ท้าวซูลูมีอิสระในการเลือกคู่ครอง	สามลอ เขตการนอบซ่าง
ตามแต่บาปบุญแล ก่อเกื้อรักษา ฯ	ท้าวบ่ยินดีด้วย ดอมไฟจักแห่ง	หมอแอ้วบ้านถวงแล้ววัน
จากนุชเรียมขุนไ้ อารมณ์ เรียมนา		ยาม โฉมคิงบางเฮยน้อง
จากที่สมไปสม กลือกแคล้ว		

ผิจักอยู่กรรม จำพี่จำจากแก้ว (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	เกรียมสาวท นามแม่ ไปเข้าคั่นสม ฯ	ดีแต่นอนเน่งเนื้อ ในห้องผัวเดียว (ปรีชา พินทอง, 2524: 12– 13)	แก้ว อย่าว่าจักใครเอา แก้ว เมื่ออยู่สร้างเรือน นาง โฉมเชียงคานจาวาด อุ้ลลาดเล่น....” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 29)
---	-------------------------------------	--	---

ในเรื่องลิลิตพระลอ กวีให้ความสำคัญกับบทบาทของพระนางลักษณวดี มเหสีของพระลอ ก่อนพระลอออกเดินทางพระนางลักษณวดีได้มาทัดทานมิให้พระลอไปด้วยห่วงภยันตราย และเกรงว่าพระลอจะไม่กลับคืนมา พระนางลักษณวดีไม่มีข้อบกพร่องหรือนำตำหนิใด ๆ ดังนั้น พระลอจึงให้เหตุผลแก่พระนางลักษณวดีว่าไม่มีสิ่งใดแน่นอนและทุกอย่างเป็นไปตามบาปและบุญ เพราะเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ และคุ้มครองสรรพสิ่งได้ พระลอปลอบใจพระนางลักษณวดีเพื่อให้เห็นความเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ทั้งยังให้เหตุผลเพื่อปลอบใจแก่พระนางลักษณวดีอีกด้วย การจากนางไปเพื่อครองคู่กับหญิงที่รออยู่ข้างหน้า พระลอเกรงว่าตนอาจจะไม่สมหวัง แต่ถ้ายังคงอยู่ที่เมืองของตนต่อไปก็จะหมองเศร้ายิ่งขึ้น พระลอจึงต้องจากพระนางลักษณวดีไป และย้ำว่าจะกลับมาอยู่ร่วมกับพระนาง ดังปรากฏ “ไปเข้าคั่นสม ฯ” พระลอไม่ต้องการให้พระนางลักษณวดีโศกเศร้า และย้ำให้มั่นใจว่าพระลอจะกลับคืนมา

ส่วนเรื่องขุนนางอ้ว มารดาของท้าวขูลูต้องการให้ท้าวขูลูแต่งงานกับผู้หญิงที่ดี มีคุณสมบัติเพียบพร้อม แต่กระนั้น มารดาของท้าวขูลู ก็ให้อิสระในการตัดสินใจเลือกคู่ครองของท้าวขูลู การปฏิเสธหญิงที่มารดาของท้าวขูลูต้องการให้แต่งงานด้วย จึงได้รับการยอมรับ ทำให้เรื่องการเลือกคู่ของท้าวขูลู แตกต่างจากเรื่องอื่น ดังคำที่มารดาของท้าวขูลู ถามว่าหากท้าวขูลูพอใจหรือชอบผู้หญิงคนใด นางจะไปสู่ขอให้ ความว่า “แม่จัดไปกล่าวด้วย โอมให้แก้ว” (ปรีชา พินทอง, 2524: 12-13)

แต่ในเรื่องอลองเจ้าสามลอ แม้เจ้าสามลอไม่พึงใจหญิงคนใดในเมืองเชียงทอง พ่อแม่ของเจ้าสามลอจึงไปสู่ขอนางอก ลูกของอาผู้เป็นเศรษฐีใหญ่ให้เป็นคู่หมั้นของเจ้า

สามล่อ ด้วยเกรงว่าเจ้าสามล่อจะไปพอใจหญิงเมืองอื่น แล้วจะทิ้งตนไป แต่เมื่อเจ้าสามล่อเห็นนางนอก นางแอก เจ้าสามล่อก็ได้พึงใจ เพราะนางไม่มีรูปสมบัติที่เพียบพร้อมคู่ควร “...เจ้าข้ายแห่งกตาทวย รูปบ่สวยสักหยาด ตนเจ้า” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 29) อย่างไรก็ตาม เจ้าสามล่อมีวิธีการปฏิเสธนางอย่างสุภาพนุ่มนวล โดยบอกกับหญิงสาวว่าเขาไม่ใช่พ่อบ้านพ่อเรือนที่ดี

จากการศึกษาพบว่า ในการปฏิเสธคู่ที่ผู้ใหญ่เลือกให้ของตัวละครเอกฝ่ายชาย ในลิลิตพระลอ มีเรื่องขัดตียะมานะของกษัตริย์ กรรมที่ตัวละครทั้งสามเคยทำไว้ในอดีต และอำนาจทางไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนเรื่องชูลุนางอ้วมีเรื่องเนื้อคู่ที่กำหนดไว้แล้วจาก แถน และเรื่องกรรม สำหรับเรื่องอลองเจ้าสามล่อ มีเรื่องกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องเช่นเดียวกัน การเลือกคู่ครองด้วยตนเองของตัวละครเอกฝ่ายชายในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตัวละครเอกฝ่ายชายยอมเดินทางไกลจากบ้านเมืองตนเพื่อให้สมหวังในความรัก

2.2.2 การปฏิเสธคู่ที่ผู้ใหญ่เลือกให้ของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ตัวละครเอกฝ่ายหญิงของเรื่องเป็นตัวละครที่มีความมั่งคั่งในรูปโฉมจนเป็นที่เลื่องลือ และทำให้มีชายอื่นปรารถนา แต่นางก็มิได้มีจิตพิภพต่อชายเหล่านั้น การปฏิเสธคู่ที่ผู้ใหญ่เลือกให้ของตัวละครเอกฝ่ายหญิงจึงช่วยย้ำบุคลิกลักษณะความมั่นคง และซื่อสัตย์ในความรัก ดังนี้

ตารางที่ 5 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การปฏิเสธคู่ที่ผู้ใหญ่เลือกให้ของตัวละครเอกฝ่ายหญิง จากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ชูลุนางอ้ว	อลองเจ้าสามล่อ
พระเพื่อนพระแพงปฏิเสธชายอื่น: เงินทองกองโกฏิแก้ว ทุลดาวย สารสอดดาทองควาย เพือกผู้ บุญบารมีร้องขวยชวนรอด มานา แม้บ่สมท้าวชู้ อย่าแลมีผิว ฯ (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	นางอ้วปฏิเสธขุนนางกับมารดา: เขานั้นศีลธรรมเจ้า บ่มีสิ่งจกสิ่ง มีแต่สมเสบเหล้า บ่มีเอื้ออ่าวทาน แม่ เอย เฮานั้นกินทานเข้า พังธรรมจำจื้อ ศีลห้าตั้ง จำไว้ชู้วัน แลนา (ปริชา พินทอง, 2524: 40-41)	นางอูเปียมปฏิเสธ ชายที่ยังไม่พึงใจ: “..นางก็ยังบ่ต้นเต้น กับแห่งอันชายใด ... ผิวนางด่าก่ำก่ำ พี่บ่าว เจ้าสั่งและชวนกันมา ยกยอว่านางงาม ดัง ว่าตัวนางนี้น้ำ แกง

ลิลิตพระลอ	ขุนนางอ้ว	อลองเจ้าสามล่อ
	รือจักไปเกลือกกลัว บริดาจกมกัณฑ์ แหนงสู้ตาเป็นผี มิ่งมรณ์เมื่อฟ้า (ปรีชา พินทอง, 2524: 45)	ผักมาน้ำมันหากก่า เส้า คั่นข้าน้องลูกนึ่ง ข้าว ถิ่นช่างเหม็น ควัน ...ได้ยินคำ นาง บายจาดอบ ว่าปีนี้ ใคร่คบ ยังกรรมและ ยังเวร เป็นคำเสียด ไปเมื่อหน้าว่าปีใหม่ หน้าค่อยมาไซ ...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติ เยร์, 2531: 15-21)

วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง แสดงให้เห็นความจงรักภักดีและมั่นคงในความรัก ดังปรากฏว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิงไม่พึงใจชายคนใดนอกจากชายที่ตนหมายปองเท่านั้น

ในลิลิตพระลอ พระเพื่อนพระแพงแสดงความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่ไม่ยอมมีชายอื่นใดนอกจากพระลอ พระเพื่อนพระแพงมีความขัดแย้งภายในจิตใจระหว่างความรักและจารีตประเพณี จนท้ายที่สุดนางทั้งสองยินยอมให้นางรินนางโรยช่วยเหลือเรื่องพระลอ แสดงให้เห็นว่ากิเลสหรือความรักสามารถเอาชนะจารีตทางสังคมเรื่องการรักนวลสงวนตัว กระนั้นคำพูด “แม่บ่สมท้าวซู้ อย่าแลมีผีว” (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.) หลังจากนางทั้งสองตกเป็นของพระลอ ได้ตอกย้ำค่านิยมและจารีตทางสังคมที่อยู่ในจิตใจของนางว่าต้องรักเดียวใจเดียว และย้ำให้เห็นว่าหากนางไม่ได้ครองคู่กับพระลอแล้วก็ไม่ต้องการครองคู่กับใคร ตอนท้ายของเรื่อง พระเพื่อนพระแพงต่อสู้ร่วมกันกับพระลอจนกระทั่งสิ้นชีวิต แสดงให้เห็นว่าความซื่อสัตย์และภักดีในความรัก ทำให้คนเราเสียสละได้ทุกอย่างแม้ชีวิต

ส่วนขุนนางอ้ว คำพูดของนางอ้วที่ว่ายอมตายเป็นผี ดีกว่าเป็นภรรยาของขุนนาง “แหนงสู้ตาเป็นผี มิ่งมรณ์เมื่อฟ้า” แสดงให้เห็นความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของนางอ้วที่ยอมเสียสละชีวิตเพื่อรักษาศักดิ์ศรี และไม่ปรารถนามีชายอื่น การปฏิเสธขุนนางของนางอ้ว เน้นย้ำว่านางอ้วรักเดียวใจเดียวต่อท้าวซูลู แม้นางอ้วไม่กล้าบอกกับมารดาโดยตรงว่านางอ้ว

มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับคนอื่นแล้ว แต่นางอ้วสามารถใช้ชีวิตปฏิเสธข้อเสนอ และการบังคับของมารดาอย่างตรงไปตรงมา คือ การอ้างหลักพุทธศาสนา โดยกล่าวว่า ขุนนางเป็นคนนอกศาสนา ไม่มีศีลธรรม ทั้งยังหมกมุ่นในเหล่าสุราอบายมุขที่ว่า “เขานั้นศีลธรรมเจ้า บ่มีสังจักสิ่ง” (ปริชา พินทอง, 2524: 40) นางยังอ้างลักษณะตรงกันข้ามของบุคลิกลักษณะนิสัยของนางและขุนนางด้วยว่านางเป็นคนดีและมีศีลธรรม การแต่งงานกับคนที่ไม่มีศีลธรรมจึงไม่ควร ในเรื่องนี้จึงเน้นย้ำให้เห็นชัดเจนว่า ชายที่คู่ควรกับนางอ้ว ควรเป็นชายที่ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา แม้ชายคนนั้นจะร่ำรวยอย่างขุนนาง แต่ถ้าเขาไม่มีศีลธรรมแล้ว ย่อมไม่ได้รับการยอมรับอย่างแท้จริง

ในอลองเจ้าสามลอ นางอุเปียมปฏิเสธชายอื่นเช่นกัน แต่นางเลือกใช้กลวิธีปฏิเสธที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ นางอุเปียมจะปฏิเสธชายอื่นอย่าง “ถ้อยทีถ้อยอาศัย” เนื่องจากนางอุเปียมยังไม่พึงใจในชายใด และยังไม่ได้รู้จักกับเจ้าสามลอ โดยปฏิเสธชายเหล่านั้นอย่างสุภาพว่าป็นนางยังไม่ต้องการมีคู่ ป็นหน้าให้มาหานางใหม่ ดังที่ว่า “ดั่งตัวข้านี้ก็ยังหนุ่มน้อยถ้าวลึงรวม ไปมีความรู้จอดยงคงลูกสะใภ้ยอดบิดดาแลมาดาสุเจ้า ว่าป็นนี้นางกับใครเฝ้าเผื่อแฝง บ่ใครเเทียมแยงแรบข้าง ...ว่าป็นหน้าค้อยชวนกันมากอดน้าวเรียงนอน” (อนาโตนโรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 19 - 21) การปฏิเสธของนางอุเปียม จึงเข้าลักษณะ “บัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น” ทำให้นางเป็นที่ชื่นชมของคนในชุมชน และเป็นหน้าเป็นตาของครอบครัว

การปฏิเสธความรักของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง จึงมีความสอดคล้องกัน คือ ตัวละครฝ่ายหญิงจะไม่ต้องการชายคนอื่น หากมิใช่ชายที่ตนพึงพอใจ

3. การแสดงความรัก วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงมีโอกาสดแสดงความรักต่อกันอย่างใกล้ชิด ตัวละครเอกฝ่ายชาย ทั้งพระลอ ท้าวชูลู และเจ้าสามลอ ต่างเดินทางจากบ้านเมืองของตนมายังบ้านเมืองของตัวละครเอกฝ่ายหญิง โดยมีโอกาสได้สนทนากับฝ่ายหญิงตามลำพัง

ในเรื่องลิลิตพระลอ พระลอเคยได้บันทึกตีศัพ์ด้านความงามของตัวละครฝ่ายหญิงมาก่อนแล้ว พระลอแอบเข้าไปหาพระเพื่อนพระแพงได้โดยมีนางรื้นนางโรยเป็นผู้ชักนำไปพบ โดยมีโอกาสลอบชมโฉมพระเพื่อนพระแพงก่อนด้วยการซ่อนตัวหลังม่าน

ในเรื่องอลองเจ้าสามลอ เจ้าสามลอไม่พอใจนางอก หญิงสาวที่พ่อแม่หามาให้ จึงอ้างว่าตนจะไปค้าขายที่เมืองของนางอุเปียม เจ้าสามลอและนางอุเปียมจึงมีโอกาสได้พบกันที่ตลาด เพราะนางอุเปียมได้ยินกิตติศัพท์ความงามของเจ้าสามลอ เมื่อทราบว่าเป็นเจ้าสามลอ เดินทางมายังเมืองของตน นางจึงขออนุญาตพ่อแม่ไปตลาด นางอุเปียมเชื่อเชิญเจ้าสามลอขึ้นบ้าน โดยพ่อแม่ไม่รู้ ทำให้ตัวละครชายหญิงได้มีโอกาสพบและแสดงความรัก

ในเรื่องซูลุนางอ้ว ท้าวซูลูเดินทางจากเมืองกาสิไปเยี่ยมแม่ของนางอ้วที่เมืองกายนคร แม่ของนางอ้วผู้เป็นเพื่อนเสียกับแม่ของท้าวซูลูให้ท้าวซูลูไปพบนางอ้วได้ เพราะนางอ้วอยู่อีกปราสาท การพบกันระหว่างท้าวซูลูและนางอ้วครั้งแรก จึงผ่านการรับรู้ของผู้ใหญ่มากกว่าเรื่องอื่น ๆ

อย่างไรก็ดี การพบกันของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงทั้ง 3 เรื่องพบกันในที่รโหฐานจึงเปิดโอกาสให้ตัวละครทั้งชายและหญิงทั้ง 3 เรื่องได้เกี่ยวพาราสีและแสดงความรักกันมากที่สุด ผู้วิจัยพบเหตุการณ์เกี่ยวกับการแสดงความรักของตัวละครเอก ดังนี้

3.1 การสร้างปฏิสัมพันธ์อันดี วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องสะท้อนให้เห็นว่าการพบปะกันระหว่างชายหญิง ทำให้มนุษย์รู้สึกเย็นสบายได้แต่การสร้างปฏิสัมพันธ์ด้วยการวางตัวอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนทำให้ความรู้สึกเย็นสบายลดน้อยลง และทำให้ต่างฝ่ายกล้าใกล้ชิดกันมากขึ้น ดังปรากฏในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การแสดงความรักด้านการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีจากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ซูลุนางอ้ว	อลองเจ้าสามลอ
สองเห็นโฉมเจ้าแผ่น ภูวดล งามเงื่อนหินกรกล แวนฟ้า ลืมนายอ่อนลืมนตน ตาต่อ พระนา พิศพบรักโอ้อ้า เทพไสยาโฉน ฯ ดำรงใจได้อ่อน อายชบ อยู่หนา สองบังคัลเคารพ กราบไหว้	ท้าวซูลู: “...พื้นแปลงสพานขั้วม กลางดอน หลายย่าน มาพี้ น้องจักบ้านแม่น้ำ ต้นท่างช่อ พี่ชาย บ่เด	นางอุเปียม: “.....ว่าดูราศรีคิงแวน เฮยพี่เป็นเจ้า พี่บ่าวเฝ้า เมืองใด ลูกไหนมารอด นี้ แผวป้องอ้อมองนาง ในเขทานแฉวถาด คน

ลิลิตพระลอ	ขุนนางอ้าว	อลองเจ้าสามลอ
โฉมสองขึ้นตาสบ ใจราช แลนา พิศพิศคนองไ้ ท่านท้าวลืมน ๓ (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	นางอ้าวเคียม: “อันหนึ่งน้องหากินแกงแซ่ แลนโมนตางเหยื่อ ไม่ซอนขั้วง ขวาชัยชิดอยถาง อ้ายเอย” (ปรีชา พิณทอง, 2524: 23)	หากส่องกันดู.....รู้ว่า เป็นทิพย์ฟากฟ้าอินทหา ...รู้ว่าเป็นครุฑนาคน้ำ นาคา รู้ว่าเป็นมนุสสา ลุ่มฟ้า อยู่เขตหน้าเมือง ไกล.. ” เจ้าสามลอ:“..ว่าดูรา นางน้องนาฏคนงาม ตั้ง ว่าตัวพีน้า บใช้อินทหา ค าน ทิ พ ย ์ เท ศ พีนนี้ก็ใช้ทิพย์วิเศษพระ ยาร ธิ กั บ ใช้..” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 47)

ในลิลิตพระลอ แม้เมื่อแรกเห็นพระลอ พระเพื่อนพระแพงอายและลืมนตัวเฝ้าแต่สบตาพระลอ แต่เมื่อได้สติแล้ว นางทั้งสองคนกลับเขินอาย ก้มหน้า แล้วถวายบังคมพระลอในฐานะจอมกษัตริย์และเป็นผู้มีวิญญูมากกว่า จะเห็นว่าวัฒนธรรมการไหว้เป็นมารยาทในการทักทาย การให้เกียรติ การให้ความเคารพของบุคคลในเวลาทีพบกัน การกระทำของพระเพื่อนพระแพง นอกจากแสดงให้เห็นการวางตัวที่ดี ยังแสดงให้เห็นการแสดงมิตรภาพอีกด้วย ส่วนพระลอเมื่อเห็นพระเพื่อนพระแพงจ้องมองหญิงสาวอย่างลืมนตน

ในขุนนางอ้าว ตัวละครทักทายกันด้วยการแสดงอหิยาศัยไมตรีต่อกันเพื่อบอกอีกฝ่ายหนึ่งว่าตนไม่ได้รังเกียจ และพูดจาเรื่องอื่น ๆ ต่อไป ท้าวขูลูเริ่ม “จ่ายผญา” หรือ “เว้าสาว” ซึ่งเป็นการสนทนาเกี่ยวพาราสีกันด้วยภาษาที่มีลีลา จังหวะ สัมผัสอันไพเราะงดงาม และมีความหมายของถ้อยคำที่ลึกซึ้งคมคาย ท้าวขูลูถามนางอ้าวว่าตนสร้างสะพานมา นางจะยอมรับไมตรีหรือไม่ นางอ้าวตอบว่าตนนั้นเป็นคนที่ไม่เจริญ เพราะกินจะแซ่ ตะกวด แสดงการวางตัว

ของนางที่ไม่เยื่อหยิ่ง ทั้งยังทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกเอ็นดูรักใคร่อีกด้วย นอกจากนี้ นางอ้วยยังได้แสดงความเคารพท้าวซูลู ผู้มีอาวุโสกว่าด้วยการไหว้ และยังถ่อมตัวว่าตนเป็นลูกกำพร้า หรือไม่มีความรู้ และขอให้ท้าวซูลูรัก และเมตตา (ปรีชา พิณทอง, 2524: 23)

ในอลองเจ้าสามลอ เมื่อนางอุเปียมเห็นเจ้าสามลอที่ตลาด นางจึงถามขึ้นก่อนว่า เจ้าสามลอเป็นใคร เป็นพระอินทร์ เป็นครุฑ เป็นนาค หรือจะเป็นมนุษย์มาจากเมืองใด เจ้าสามลอตอบอย่างถ่อมตนว่าตนมิใช่พระอินทร์ ครุฑ หรือนาค แต่มาค้าขายจากเมืองเชียงทอง แสดงให้เห็นความคล้อยคลึงในแง่ที่ว่า ชายหญิงเมื่อยังไม่รู้จักมักคุ้นกัน จะวางตนสุภาพอ่อนโยน ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของชายหญิงในสังคม

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่า ในเรื่องลิลิตพระลอ ตัวละครไม่ได้พูดคุยกันในครั้งแรกพบเท่าใดนัก เพราะต่างชื่นชมความงามของกันและกัน แม้ในเรื่องซูลูนางอ้วยและอลองเจ้าสามลอ ตัวละครจะมีปฏิสัมพันธ์ด้วยการพูดจา แต่ก็มีแตกต่าง คือ ในเรื่องซูลูนางอ้วย เมื่อนางอ้วยเห็นท้าวซูลู นางได้นำหมากมาต้อนรับท้าวซูลู เพื่อแสดงไมตรี “ขันสลาพร้อม ยอมมาถวายบ่าว...” ขันสลา” ที่นางอ้วยนำมาให้ท้าวซูลู สอดคล้องกับ “สลาเหิน” ที่มีบทบาทในการชักนำพระลอให้เดินทางไปพบพระเพื่อนพระแพง แสดงให้เห็นน้ำใจและการต้อนรับของเจ้าเรือนและการแสดงความเคารพ หมากเป็นสัญลักษณ์ของความนับถือ และมิตรภาพ คนไทยมักใช้หมากในการต้อนรับแขกผู้มาเยือน ซึ่งเป็นลักษณะร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท และลักษณะของคนในสมัยก่อนที่นิยมกินหมาก รวมทั้งใช้หมากในการทำพิธีไหว้ครู และบายศรีสู่ขวัญ

นอกจากนี้ ในลิลิตพระลอ ปู่เจ้าสมิงพรายส่งสลาเหินไปให้พระลอก่อน ถือเป็นการเชื้อเชิญให้พระลอเดินทางไปหาพระเพื่อนพระแพงอย่างไม่เปิดเผย ตรงกันข้ามกับซูลูนางอ้วย นางอ้วยนำหมากมาต้อนรับท้าวซูลูอย่างเปิดเผย แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างท้าวซูลู และนางอ้วยเปิดเผยกว่าพระลอ และพระเพื่อนพระแพง เพราะมารดาของนางอ้วยอนุญาตให้ท้าวซูลูเข้าไปพบนางอ้วย ต่างกับลิลิตพระลอ การเชื้อเชิญพระลอมายังเมืองสรองเป็นไปอย่างปกปิด

ส่วนในเรื่องอลองเจ้าสามลอ นางอุเปียมเป็นผู้ทักทายเจ้าสามลอขึ้นก่อน สถานที่ที่พบกันครั้งแรก คือ ตลาด อันเป็นศูนย์รวมคนจำนวนมาก ไม่ว่าเจ้าสามลออยู่ตรงไหน คนก็

จะคอยมาชมโฉมเจ้าสามลอ “...ว่าเจ้าหน่อกวมเลา ชุมสาวเขาแม่ร้าง บิดเปี่ยงข้างไปหา เล่นไปมาสะสุ่ คั้นว่า เจ้าไปอยู่ทางใด คนไหลไปขอมเจ้า เพราะเพื่อชายหน่อเหน้า กวมตา...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 47) เจ้าสามลอจึงยากที่จะเห็นนางอุเปียมก่อน

3.2 การรำพันถึงความทุกข์ยากลำบาก หลังจากที่ตัวละครเอกฝ่ายชายและฝ่ายหญิงได้พบหน้ากันแล้ว ต่างพูดคุยกันด้วยความไพเราะอ่อนหวาน เพื่อแสดงความรู้สึกในจิตใจของตน และรับรู้ว่าเป็นคนสำคัญของกัน

ในลิลิตพระลอ ความสัมพันธ์รักซึ่งของทั้ง 3 คน แสดงให้เห็นความรักในรูปแบบที่เป็นมากกว่าการพยายามทำความรู้จักมักคุ้นเพื่อจะพัฒนาความสัมพันธ์เป็นคู่รักต่อไป แม้ในขูลูนางอัวและอลองเจ้าสามลอ ตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงจะยังมิได้มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งในตอนแรก และใช้การพูดจาเกี้ยวพาเป็นเครื่องมือพัฒนาความรัก แต่ถ้อยวาจาของตัวละครทำให้อีกฝ่ายเห็นใจ และเห็นคุณค่าของความรักมากยิ่งขึ้น ดังนี้

ตารางที่ 7 ตัวอย่างที่ปรากฏเหตุการณ์การรำพันถึงความทุกข์ยากลำบากจากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ขูลูนางอัว	อลองเจ้าสามลอ
พระลอ: ประเล้าโลมอ่อนไ้ แก้วพี่เอยเริ่มได้ ยากด้วยเยววมาลัย ฯ พระเพื่อนพระแพง: อำพระปิ่นเกล้าแผ่น ธรณินทร แต่แรกเริ่มฟังอิน ขาวไ้ จักกินบ่เป็นกิน ครวญไคร่ พระนา นอนบ่เป็นนอนไ้ สวาทถ้าฟังสาร ฯ พระลอ: เมืองกว้างข้างม้าสู่ ละเสีย อ่อนเอย เสียแม่เสียเมียมา สู้่นอง เสียสนมดุจพวงพैया งามแง่ งามนา	ท้าวขูลู: “น้องนั้นเปรียบดั่งแก้ว ทำมะ ฮงลูกประเสริฐ พี่ขอเข้าเพ็งเง้อม เงามแก้วเหลื่อม ง่า พี่ถ่อน พี่ก็ไคร่ดั้น เดินดอนดม กลืน มาพี่ อย่าได้เตียนกล่าวข้อ ขวัญเื่องหมายสะอาง แต่ ถ่อน” (ปรีชา พิณทอง, 2524: 17)	เจ้าสามลอ: “....ดั่งตัวพินี้ก็อยู่ ขงเขตห้องเมืองใหญ่ เชียงทอง ปองเทียวมา แอ้วคำ นามข้าชื่อ สามลอ ยอดตัวเทียวมา ล่า สงแอ้วคำเทียวเมือง จรเดินแผวรอดห้อง ประเทศทองกิ่งคำ .. พี่ นี้ก็เหมือนดั่งคนปองเมา หย่องบ้ำ พี่ได้มาหัน

ลิลิตพระลอ	ขุนนางอ้าว	อลองเจ้าสามลอ
มาแต่ตัวเข้าช่อง ชายท้าวทั้งสอง ฯ (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)		หน้าห้อง ก็ช่องกลับ หายไปจาแล....” นางอุเปียม: “...นางนึ่งก็เสียดาย ไปแรบข้าง ยามสันด้าง หนาวเหมย เดือนสาม เฮยหนาวถึ เดือนสี่ เต๋อมหนาวทอน เสียดายนอนแฝงไฟ พี่ บ่าวไท่เซียงทอง นางก็ กลัวขायมีคู่เรียงสอง ซ้อนผ้า...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 47-49)

วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ตัวละครเอกทั้งฝ่ายชายและหญิงต่างประสบอุปสรรคและต้องต่อสู้เพื่อให้สมหวังในความรัก ดังนั้น จึงปรากฏว่า ตัวละครแต่ละเรื่องรำพันถึงความยากลำบากในการเดินทางและการเสียสละต่าง ๆ

ในลิลิตพระลอ พระเพื่อนพระแพงกล่าวต่อพระลอว่า ตั้งแต่นางไถยีนความงามของพระลอ นางก็กินไม่ได้ เพราะได้แต่คร่ำครวญหา เมื่อจะนอนก็นอนไม่หลับ เพราะคอยแต่จะไต่ฟังข่าวของพระลอ นอกจากนี้ นางยังกล่าวต่อไปว่า นางได้บนบานเทพเจ้าแห่งภูเขาและที่อยู่ต้นไม้มิให้ช่วยดลบันดาลให้พระลอเสด็จมาหา พระลอจึงบอกกับนางทั้งสองว่าพระลอเองต้องเดินทางมาอย่างยากลำบาก และยอมละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งเมือง ช้างม้า แม่ เมีย สนม เพื่อมาหาน้อง นอกจากนี้ การรำพันถึงความทุกข์ยากของพระลอไม่เพียงทำให้พระเพื่อนพระแพงเห็นความเพียรพยายามของตนเพื่อความรัก หากแต่ยังทำให้เห็นลักษณะกษัตริย์ผู้มีชัติยะมานะอย่างสูงส่ง เนื่องจากการจากบ้านจากเมืองของพระลอมีผลกระทบต่อ

ประชาชนทั้งเมือง เมื่อพระลอจะเดินทางออกจากเมือง ประชาชนต่างร่ำไห้คร่ำครวญ การเดินทางมาหาพระเพื่อนพระแพงของพระลอ จึงแสดงความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์ผู้เป็นที่รักใคร่ของปวงราษฎร การสูญเสียพระลอในตอนท้ายของเรื่องจึงเท่ากับเป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของประชาชน

ในเรื่องขุนนางอ้าว ตัวละครเอกฝ่ายชายกล่าวถึงการเดินทาง แสดงให้เห็นความทุ่มเทเพื่อความรักทั้งระยะเวลา และระยะทาง การพูดของตัวละครสอดคล้องกันในแง่ที่ว่า ทำให้ตัวละครอีกฝ่ายเห็นใจ และเห็นคุณค่าของความรักนอกจากท้าวขูลูจะกล่าวถึงความพากเพียรในการเดินทางมาไกลจากบ้านเมืองของตนแล้ว ท้าวขูลูกล่าวว่านางอ้าวเป็นแก้วอันประเสริฐ และตนขออยู่ในร่มแก้ว “น้องนั้นเปรียบดังแก้ว ทามะฮงลูกประเสริฐ” ทำให้ผู้ฟังรู้สึกประทับใจที่มีผู้เล็งเห็นคุณค่าในตน การขออยู่ในร่มแก้วของขูลูแสดงให้เห็นลักษณะการให้เกียรติแก่ฝ่ายหญิง บทราพันถึงความทุกข์ยากในการเดินทางและการยกย่องนางพร้อมกัน ทำให้เห็นค่านิยมของสังคมที่ยกย่องสตรีที่งามพร้อมทั้งรูปสมบัติ และคุณสมบัติ รวมทั้งเห็นบุคลิกภาพของท้าวขูลูที่เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน

ส่วนในเรื่องอลองเจ้าสามลอ เจ้าสามลอตอบคำถามนางอุเปียมว่าตนเดินทางมาจากเมืองเชียงทองเพื่อค้าขาย การเดินทางจากเมืองเชียงทองมาถึงเมืองกิงต้องใช้เวลาเดินทางกว่า 7 วัน เมื่อนางอุเปียมได้ยินเจ้าสามลอพูดว่าเมื่อพี่ได้มาเห็นหน้าน้อง ก็จะไป ทำให้นางเผยความรู้สึกที่มีต่อเจ้าสามลอว่า นางอุตส่าห์ฝ่าฝืนถึงเจ้าสามลอ และเกรงว่าเจ้าสามลอจะมีคู่ครองอยู่แล้ว การราพันถึงความยากลำบากของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงในอลองเจ้าสามลอ ยังแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชาวไทเขิน-ไทใหญ่ที่ประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก เจ้าสามลอเป็นพ่อค้าว่าต่างการเดินทางไปค้าขายต่างเมืองแต่ละครั้ง ย่อมใช้เวลายาวนาน

3.3 การฝากรัก ตัวละครฝ่ายชายหญิงทั้ง 3 เรื่องแสดงความรู้สึกถึงความรักที่มีต่อกันด้วยการให้เกียรติและสรรหาคำเยินยอกัน ก่อให้เกิดความสนิทสนมและผูกสมัครรักใคร่กัน ดังนี้

ในลิลิตพระลอ ตัวละครเอกฝ่ายหญิงฝากตัวแก่ตัวละครเอกฝ่ายชาย และกล่าวว่า ตัวละครเอกฝ่ายชายมีพระคุณต่อตน ดังที่พระเพื่อนพระแพงกล่าวว่า “พระคุณพระพี่พัน

คนนา” พระลอบตอบว่า “รักแม่สุดดินแดน กว่าฟ้า” และ “ยามหนึ่งบเห็นหน้า อ่อนท้าว เรียมตาย” แสดงให้เห็นว่าตัวละครฝากรักด้วยการยกย่องให้เกียรติ

ในขุนนางอ้าว นางอ้าวกล่าวว่านางมีคู่ควรกับท้าวขูลู แต่ท้าวขูลูตอบกลับทำนองเดียวกับพระลอบว่า “คันแน่นน่องบ่เลี้ยง ผาดโผดเป็นทาน พิจักตายเป็นผี มิ่งมรณเมื่อฟ้า” (ปรีชา พินทอง, 2524: 20) แสดงให้เห็นว่าความรักมีผลต่อความรู้สึกเป็นหรือตายของชีวิตตัวละคร จากธรรมเนียมประเพณีการเกี่ยว หรือแ้วสาวด้วยการใช้ผญาเกี่ยว พบการทดสอบความรู้ความสามารถของท้าวขูลูเรื่องศีลธรรม นางอ้าวกล่าวว่า ตนมิใช่หญิงร้ายเพราะมีศีลห้า และรักษาศีลห้ามิได้ขาดที่ว่า “น้องนี้ ไชโทะฮ้าย ฉึงทะเลชาดิชั่ว ศีลห้าตั้ง ตัวน้องพรา่เพ็ง” (ปรีชา พินทอง, 2524: 19) ศีลห้าหรือเบญจศีลยังปรากฏอีกครั้งในตอนท้ายของเรื่องด้วยความเชื่อว่าการเกิดบนสวรรค์ หากรักษาศีลห้าอย่างเคร่งครัด อาณิสสส์ที่ได้กระทำไว้จะส่งผลให้บุคคลนั้น ๆ เกิดบนสวรรค์ได้ ดังตอนที่ขูลูและนางอ้าวปรากฏตนบนสวรรค์ให้ชาวเมืองดู พระมารดาถามเหตุที่ได้ไปสวรรค์ ทั้งคู่จึงบอกว่าให้รักษาศีลห้าก็เพียงพอ แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น ผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม ดังปรากฏว่าในบทเกี่ยวระหว่างท้าวขูลูและนางอ้าวกล่าวถึงเรื่อง “ผี” “นาค” “เถน” “นรก-สวรรค์” และ “คติไตรภูมิ”

ในอลองเจ้าสามลอ พบการฝากรักแบบคำอู้บ่าวอู้สาว สะท้อนบรรยากาศและประเพณีแ้วสาวของคนไท ที่ใช้ดนตรีประกอบอย่างชัดเจนตั้งแต่ชายหนุ่มที่มาจีบนางอุเปียม จนถึงเจ้าสามลอ ชายหนุ่มบ้างก็ติดซึ้ง เป่าปี่ จ้อยขอ หนุ่มบางคนก็บอกว่า จะขอไปเที่ยวด้วย แม้ไม่ได้นางเป็นเมีย แต่เพียงเห็นหน้าก็สุขใจแล้ว และให้นางอุเปียมลูกมาให้เห็นหน้า ดังที่ว่า “...ว่าลูกมาเทาะ ลูกมาเทาะแก้วผิวใสเหยนางเปียมฟ้า ลูกมาหงนเถียนหน้าลัศคำ ตูพี่เที่ยวทางมา ก็พออินเรื่อยมอย” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 19) ส่วนเจ้าสามลอยังฝากรักด้วยการเียนยอคำตอบ เผยความในใจและถามถึงคนรักของนางอุเปียม นางอุเปียมตอบกลับว่านาง “หมดสวะใสสวะสว่าง” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 55) แสดงให้เห็นว่านางอุเปียมยังไม่มีใคร ทั้ง 2 คนจึงได้พัฒนาความรัก นอกจากนี้ ปรากฏความเชื่อเรื่องกรรมในการเกี่ยวพาระหว่างเจ้าสามลอและนางอุเปียม ดังนี้ “..น้องจักกล่าวไขปัน รู้ว่าคำมอกข้า กรรมเวรหลังพี่เจ้า มีแล้วเล่าลุนหลัง จักคงยังตัวเจ้า” และ “อันว่ากรรมเวรหลัง

ชาติเก่า ก็มาไคว่คอบเข้าสองรา เจ้าจูงจักเมื่อหอมแห่งข้า เรือนนางหล้ากับพอไกล” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 55-57)

การฝากรักของตัวละครจึงแสดงให้เห็นว่า หนุ่มสาวต่างหาคำมาเอาใจกันเพื่อเชื่อมสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นวิถีชีวิต ความเชื่อและประเพณีของสังคมที่ยึดถือปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การฝากรักหรือเกี่ยวพาราสีโดยปราศจากการสายตาผู้ใหญ่ คอยควบคุม ย่อมก่อให้เกิดผลเสียได้ ดังกล่าวมาแล้ว

3.4 การสังวาส หลังจากตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงผูกไมตรีและมีจิตปฏิพัทธ์ต่อกัน วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง บรรยายลักษณะการแสดงความรักผ่านพฤติกรรมการสังวาสของตัวละครแตกต่างกัน ดังนี้

ตารางที่ 8 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การแสดงความรักผ่านการสังวาสจากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ขลุ่ยนางอ้ว	อลองเจ้าสามลอ
พระลอบพระเพื่อนพระแพง: นมแนบนมนิม่นอง ท้องแนบท้องโอท้อง อ่อนท้องสรวง สมร ฯ ... ทินกรกรกายเกี้ยว เมียงบัว บัวบานนุบกถั่ว ภูย่า ภูมรีภมรมัว เมฆาปราบ บัวนา ซอนนอกในกลีบกล้า กลิ่นกล้า เกสร ฯ (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	ขลุ่ยและนางอ้ว : ค้อมว่าท้าวกล่าวแล้ว มือ กอดคอชม มือซอนลง ถิกนมนางอ้ว นางก็หยับฮ่มผ้า นอนนึ่งบดิง ท้าวจึงคั้น นมน้องบัววง “...ไฟหอนทานที่นมและแก้ม บุญชัยฮอดพรหม นั้นเค” (ปรีชา พิณทอง, 2524: 21)	เจ้าสามลอและนางอุเปียม: “....เยดตั่งนั้นหากชวน ๆ นับว่าได้หนึ่งเดือนทันเมียน จอต สองยอดแก้วเพื่อแฝง ปมี ใครแยงส่องรู้ สองยอดชูเรียง นอนหันแล” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 67)

ในลิลิตพระลอ การบรรยายการสังวาสมี 2 ลักษณะ ได้แก่ การบรรยายอย่างตรงไปตรงมา และการใช้บทอศรยซึ่งเป็นขนบวรรณคดีไทย “ภมร” เป็นสัญลักษณ์แทนผู้ชาย และ “บัว” แทนผู้หญิง

ในขูลุนางอ้ว ท้าวขูลูให้นางอ้วมอบ “ไฟหอนทานที่นมและแก้ม บุญชัยฮอดพรหมนั้นเด” (ปรีชา พินทอง, 2524: 21) แต่นางอ้วตอบว่าไม่มีการให้ทานแบบนี้ ท้าวขูลูจึงแสดงพฤติกรรม “มือซอนลง ถิกนมนางอ้ว”

ในอลองเจ้าสามลอ ไม่ปรากฏบทสังวาส มีเพียงบทบรรยายสั้น ๆ ว่า “สองยอดคู่เรียงนอนหันแล”

3.5 การสังลาและบทฟากนาง ในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง มีเหตุการณ์เกี่ยวกับการสังลาและบทฟากนาง ดังนี้

ในลิลิตพระลอ พบในเหตุการณ์ตอนที่พระนางลักษณวดีกล่าวกับพระลอครั้งจะออกเดินทางไปหาพระเพื่อนพระแพง พระลอได้สั่งลาว่าไม่นานจะกลับมา “จำพี่จำจากแก้ว ไปข้าคืนสมฯ” แต่พระนางลักษณวดีเกรงว่าพระลอจะไม่กลับมา โดยได้กล่าวว่า “ไหนจะคืนครอง ครอบเกล้า” แสดงให้เห็น “ความรู้สึกของผู้หญิงที่คนต้องรักจากตนไป แล้วเกรงว่าคนรักมีใหม่ ลืมความรัก และไม่กลับมา” ต่อมาเมื่อพระเพื่อนพระแพงต้องกลับตำหนัก พระลอจุมพิตนางเป็นการสังลา “จูบทั่วทั้งสอง สักนาฯ” สะท้อนถึงความรัก ความรู้สึกห่วงใย และความรู้สึกไม่มั่นใจของตัวละครได้

ในขูลุนางอ้ว ท้าวขูลูสั่งนางอ้วให้นางอยู่ดี และ “อันหนึ่งยาได้มีชายซ่อน พอสองเสียจาก พี่แล้ว” กล่าวคือ ท้าวขูลูขอให้นางอ้วอย่าได้มีชายอื่น รวมทั้งไม่ให้นางอ้วนำความลับที่ทั้งสองได้เสียกันแล้วไปแพร่พราย ท้าวขูลูให้ความสำคัญกับการครองตนเป็นหญิงรักเดียวใจเดียวของนางอ้วมาก ภายหลังท้าวขูลูทราบว่ารดาของนางอ้วจะยกนางให้ขุนนาง ท้าวขูลูคำนึงถึงนางอ้ว เกรงว่านางเป็นอื่น หากเป็นเช่นนั้น ตนคงยอมรับไม่ได้และบวชดีกว่าที่ว่า “กูจักแถวหัวเข้า ทรงศีลถือบวช (ปรีชา พินทอง, 2524: 95) แสดงให้เห็นว่าสังคมอีสานให้ความสำคัญกับการสำรวมเรื่องกามคุณ หากผู้หญิงคบชู้และมักมากในกามารมณ์ จะถูกตำหนิติเตียนและประณามจากคนในสังคม

ในอลองเจ้าสามล่อ เจ้าสามล่อเดินทางไประหว่างเมืองกิงและเมืองเชียงทองหลายครั้ง ก่อนเจ้าสามล่อกลับเมืองของตน เจ้าสามล่อได้สั่งนางไว้ว่า “...หื้อนางอยู่สุขใจเทาะแก้ว จีผ่านแผ้วหอมนวล กาลควรตีเล่า พี่ก็จักเที่ยวไต่เต้ามาหา...” เจ้าสามล่อสั่งนางอุเปียมและตนจะกลับมาหา นางอุเปียมตอบกลับว่า “...ขอพี่บุญลืออย่าฟ้าว สร้อยดอกฟ้าคิงพัน ขอบัณฑิตและบัวปิ่น พี่ขุนขึ้นถึงเขา เจ้าอย่าเมาคิยาคอยอย่าว่าจักพรากข้าน้องไกลหยาน ข้าวสารข้าวเปลือก ยังบ่เลือกเททำ เป็นชาวเป็นดาก็ยังบ่รู้แจ้งถี้ บ่รู้ที่สัจจัง...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 71) เจ้าสามล่อได้ให้ความมั่นใจแก่นางอุเปียมว่าจะให้พ่อแม่มาสู่ขอนาง ความว่า “...คันพี่พอกไปแล้ว ก็จักรีบเขี้ยวมา จักเร่งรัตกแต่ง หมู่แขกแก้วมีหลาย มาเป็นสายจะจิต...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 83)

การแสดงความรักของตัวละครข้างต้น ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงความรักที่มีต่อกันอย่างลึกซึ้งของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงเท่านั้น แต่ยังมุ่งนำเสนอความคิดความเชื่อเรื่องกรรมที่เป็นหลักการดำเนินชีวิตอีกด้วย

4. ความขัดแย้งและจุดจบของความรัก ลักษณะความขัดแย้งของวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องเกิดขึ้นจากตัวละครไม่ยอมทำตามคำผู้ใหญ่และตัวละครเอกลักลอบได้เสียกันโดยผิดจารีต โดยสามารถวิเคราะห์ความขัดแย้งและจุดจบของความรักในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องดังนี้

ในลิลิตพระลอ ความรักของพระลอ พระเพื่อน พระแพง มีอุปสรรคจาก “ความขัดแย้งระหว่างเมือง” กล่าวคือ หลังจากพระลอแอบซ่อนตัวอยู่เป็นเวลาครึ่งเดือน ความลับเรื่องพระลอก็รั่วไหลไปถึงท้าวพิชัยพิชณกร ท้าวพิชัยพิชณกรขึ้นชมพระลอ แต่เมื่อเจ้าย่าล่วงรู้ จึงสั่งให้คนสังหารพระลอ ตัวละครเอกจึงตายด้วยน้ำมือของเจ้าย่า

ในขุณนางอ้ว พบว่าเป็น “ความขัดแย้งระหว่างครอบครัว” คือเกิดความไม่ลงรอยกันระหว่างมารดาของท้าวขูลู และมารดาของนางอ้ว แม้ว่าท้าวขูลูจะมีฐานะเป็นกษัตริย์ แต่ความไม่ลงรอยกันระหว่างแม่ของท้าวขูลู และแม่ของนางอ้ว ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนางอ้วห้ามท้าวขูลูไม่ให้ยกทัพมาทำศึกสงครามเพราะจะเป็นบาปไม่จบสิ้น ความขัดแย้งนี้ส่งผลให้นางอ้วและท้าวขูลูต้องฆ่าตัวตาย

ในอลองเจ้าสามลอ พบว่าเป็น “ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว” ในลักษณะ “แม่สามี – ลูกสะใภ้” เพราะเจ้าสามลอปฏิเสธคู่ครองที่พ่อแม่หาไว้ให้ ส่วนนางอุเปียมตั้งครรรจ์จนถูกพ่อแม่จับได้ และขับไล่ออกจากบ้าน ทำให้นางต้องออกเดินทางไปหาเจ้าสามลอ และถูกแม่ของเจ้าสามลอทำร้ายจนตายในที่สุด ท้ายที่สุด เจ้าสามลอก็ฆ่าตัวตายตามนางอุเปียมไป

ผู้วิจัยพบว่า ความรักอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากเรื่อง “กรรม” นำความตายมาสู่ตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิง เมื่อความลับเรื่องความสัมพันธ์ของตัวละครถูกเปิดเผย ตัวละครเอกทั้ง 3 เรื่องได้รับการลงโทษอย่างแสนสาหัส อย่างไรก็ตาม ตัวละครเอกได้ยอมรับชะตากรรมและได้ชดใช้เวรกรรมที่ตนได้กระทำความผิดต่อชีวิตชาติ ในเรื่องขุนนางอ้าวและอลองเจ้าสามลอ ตัวละครเอกกลับมากบอกคนรุ่นหลัง และพ่อแม่ให้หมั่นกระทำความดีเพื่อจะได้ขึ้นสวรรค์ ส่วนในลิลิตพระลอ การตายของทั้ง 3 คนแสดงให้เห็นความกล้าหาญ และน่าชื่นชม “ยืนตายงามเลิศแท้ รู้ว่าใจภักดิ์รัยแท้ บให้ใครปูนฯ” ทำให้เมืองสรวงและเมืองสรองคืนดีและสงบสุขดังเดิม

การตายของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงของวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง จึงแสดงให้เห็นหลักพระพุทธศาสนาที่ว่า “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม” “หว่านพืชเช่นใดได้ผลเช่นนั้น” และ “ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว” ผลของการตายของพวกเขา ทำให้ผู้ที่อยู่ข้างหลังสำนึกผิด และเห็นโทษของกิเลส ความโกรธแค้นชิงชัง ตลอดจนไม่กีดขวางความรักของชายหญิง เพื่อให้ชายหญิงไม่ต้องประพฤติดนินทาจารีต และตั้งมั่นอยู่ในกรอบประเพณีอันดีงาม

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในลิลิตพระลอ ขุนนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ พบว่ามีเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การพบรักของตัวละคร ประกอบด้วยการพบรักเพราะคำเล่าลือและการพบรักเพราะเป็นคู่สร้างคู่สม ส่วนการเลิกคู่และการแต่งงาน ประกอบด้วยการเลือกคู่โดยผู้ใหญ่ และการปฏิเสธหรือบ่ายเบี่ยงคู่ที่ผู้ใหญ่จัดหา การแสดงความรัก ประกอบด้วยการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดี การรำพันถึงความทุกข์ยากลำบาก การฝากรัก การสั่งวาส การสั่งลาและบทผากนาง

และความขัดแย้งและจุดจบของความรัก ซึ่งนำเสนอปมขัดแย้งจากความไม่พึงพอใจคู่ครองที่พ่อแม่ของตัวละครเอกจัดหามาให้

ผู้วิจัยพบว่า เหตุการณ์เกี่ยวกับความรักในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นลิลิตพระลอที่เป็นวรรณกรรมราชสำนัก ขุนนางอ้าว วรรณกรรมอีสาน และอลองเจ้าสามลอ วรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ซึ่งแตกต่างกันในรายละเอียด เป็นผลมาจากบริบทสังคม ความเชื่อ และค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น ดังจะเห็นได้ในลิลิตพระลอแสดงให้เห็นการต่อสู้ทางความคิดระหว่างความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับภูตผีปิศาจ และพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเรื่องบุพกรรมซึ่งมีอิทธิพลสูงในสังคมไทย (ชลธิชา กลัดอยู่, 2519) ในขุนนางอ้าวและอลองเจ้าสามลอ สถานภาพของตัวละครเอก ได้แก่ ท้าวขูลู และเจ้าสามลอ เป็นพระโพธิสัตว์เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ดี ในอลองเจ้าสามลอ ไม่ปรากฏบทสวดสาธยาย เนื่องจากวรรณกรรมส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวชก กวีภาคเหนือในสมัยก่อน จึงไม่นิยมกล่าวถึงบทสวดสาธยาย เพราะไม่ควรเกี่ยวข้องกับเรื่องกามตัณหา จึงดัดแปลงบทสวด (ธวัช ปุณโณทก, 2525: 116) นอกจากนี้ในขุนนางอ้าว ความรักของท้าวขูลูและนางอ้าว สะท้อนความเชื่อของชาวอีสาน เรื่อง “ฟ้าแนน แถนแต่ง” หรือ “คู่จากถน แถนจากฟ้า” ความเป็นเนื้อคู่ของท้าวขูลูและนางอ้าวแสดงการปะทะทางความคิดความเชื่อระหว่างความเชื่อเรื่องถนที่เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตมนุษย์ (ศิริพร ณ ถลาง, 2539, 72) และแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตาม แก่นของเรื่องในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องที่กำหนดให้ตัวละครเอกล้วนจบลงด้วยไม่สมหวังในความรัก จนนำไปสู่โศกนาฏกรรมหรือความตาย เป็นผลมาจากกรรมทั้งกรรมเก่าในอดีตชาติ และกรรมในปัจจุบันที่ส่งผลต่อชีวิตของตัวละคร อันเป็นแนวคิดของพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง (ไกรศรี นิมมานเหมินท์, 2527: 86 อ้างถึงใน ศิริวรรณ อ่อนเกตุ, 2535: 50; ธวัช ปุณโณทก, 2525: 175) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสร้างวรรณกรรม วรรณกรรมเหล่านี้จึงเป็นเครื่องสะท้อนการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมของคนไทเข้ากับพระพุทธศาสนา

เหตุการณ์เกี่ยวกับความรักในลิลิตพระลอ ขุนนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ จึงแสดงให้เห็นความคิดความเชื่อร่วมกันของสังคมไทยที่มีความศรัทธาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

มีความสัมพันธ์กันในแง่ที่แสดงขั้นตอนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ว่าส่วนหนึ่งได้ถูกกำหนดมาแล้วจากกรรมที่กระทำมาตั้งแต่ชาติปางก่อน ส่งผลให้ผู้นั้นต้องเวียนว่ายตายเกิด ชดใช้กรรมในชาติภพต่อ ๆ มา วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง จึงนำเสนอแนวคิดหลักเรื่องกรรมผ่านเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงได้อย่างแยบคาย

รายการอ้างอิง

- กุลนาถ ชินโคตร. (2558). **นาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยในรูปแบบวรรณคดีจินตภาพ ชุดลิลิตพระลอ** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จาก <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/50134>
- คณิงชัย วิริยะสุนทร. (2532). **การวิเคราะห์เรื่องขุนนางอ้วนสำนวนทองถิ่นอีสาน** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิราภรณ์ พันทวี. (2562). **การสื่อสารศิลปะการละครข้ามวัฒนธรรม** (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เจตนา นาควัชร. (2514). **วรรณคดีวิจารณ์และการศึกษาวรรณคดี. ใน วรรณไวยาकरण** ชุมชนบทความทางวิชาการถวายพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศ์ประพันธ์ ในโอกาสที่พระชนม์มครบ 80 พรรษาบริบูรณ์. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ฉัฐภรณ์ ยศสุนทร. (2554). **การดัดแปลงในวรรณกรรมการ์ตูนเรื่องพระลอ** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2531). **พระลอตามไ้: ความงามหรือความเป็นความตาย. วารสารอักษรศาสตร์. 20(1), 1-12.**
- ชลธิรา กลัดอยู่. (2519). **ลิลิตพระลอ การศึกษาวิจารณ์ตามแนวพุทธปรัชญา ใน รักเมืองไทย : ภาคปรัชญาและการเมืองในวรรณคดี. กรุงเทพฯ : โครงการตำราฯ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.**
- ดวงมน จิตรจำนงค์. (2561). **หลังม่านวรรณศิลป์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: สัมปัญญะ.**

- ธวัช ปุณโณทก. (2525). **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- นิวัฒน์ ชินเสริม. (2565). **ละครเวทีสร้างสรรค์จากวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน: ลักษณะเด่นและความสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทย** (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ปรีชา พิณทอง. (2524). **วรรณคดีอีสานเรื่อง ขุนนางอ้าว**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม
- ปจรรย์ ณ นคร. (2550). **ความรักในทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จาก <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/13440>
- พระวรพจน์ นิสโภ (เกียงพุทรา). (2552). **การศึกษาบทบาทหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่อง ลิลิตพระลอ** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ภัทรวดี อุทธา และ สมาน แก้วเรือง. (2555). **การเชื่อมโยงความในวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานเรื่อง ขุนนางอ้าว**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน.
- ลิลิตพระลอ**. (ม.ป.ป.). สืบค้น 4 สิงหาคม 2566, จาก <https://vajirayana.org/ลิลิตพระลอ>
- วาสนา ศรีรักษ์. (2542). **ความตายของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. จาก <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/68641>
- ศิราพร ณ ถลาง. (2539). **การวิเคราะห์ตำนานการสร้างโลกของคนไทย** (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศิริวรรณ อ่อนเกตุ. (2535). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องอลองเจ้าสามลอ** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุพจน์ จุกลิ้น. (2562). **งานสร้างสรรค์นาฏศิลป์ เรื่อง พระลอ ตอน ศักโขงพราย** (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จาก<https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/69697>

อนาโตล โรเจอร์ เป็ลติเยร์. (2531). **อลองเจ้าสามลอ**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. **Psychological review**. 93(2), 119 - 135.